

محتوای کتاب تاریخ دهم

سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱

تهیه و تنظیم: فاطمه علمدار

دبیر تاریخ شهرستان طبس

استان خراسان جنوبی

جزوه آموزشی درس ۲

باستان شناسی: در جست و جوی میراث فرهنگی

اهداف درس: نقش مؤثر علم باستان شناسی در مطالعه گذشته بشر در چند قرن اخیر

باستان شناسی چیست؟

علم باستان شناسی: علمی است برای بررسی آثار باستانی و تاریخی به منظور شناخت فرهنگ و شیوه زندگی انسان ها و جوامع گذشته،

باستان شناس: کسی که بر اساس آثار باقی مانده از بشر، بررسی و تحلیل گذشته انسان و جامعه، به ویژه تغییرات فرهنگی آنها در طول زمان،

هدف علم باستان شناسی در نظر برخی از صاحب نظران: شناخت انسان و پژوهش در فرهنگ او.

آثار باستانی و تاریخی: شامل تمامی اشیاء، ابزارها، بناها و مکان های ساخته دست بشر و محصول اندیشه او

مکان یا مَحَوَظَة باستانی: جاهایی که باستان شناسان در آنجا آثار باستانی و تاریخی را مطالعه و در مواردی کشف می کنند،

تفاوت مکان های باستانی و تاریخی: از نظر شکل و وسعت. برخی از آنها سکونت گاه روستایی یا شهری با وسعت چند هکتار وسعت دارند؛ مانند شهر سوخته در ایران و شهر پمپئی در ایتالیا.

مهم ترین مکان های باستانی:

الف: غارها، آرامگاه ها و گورستان ها

ب: نقش برجسته ها و صخره کنده ها

ج: تپه های باستانی

علاقه باستان شناسان به :غارها، گورستان ها و آرامگاه ها نیز از جمله مکان های باستانی

علل اهمیت غارها و آرامگاه ها نزد باستان شناسان:

- ۱- یکی از جذاب ترین و پربیننده ترین آثار موزه اشیای بدست آمده از داخل گورهای باستانی و نمایش درموزه های جهان به نمایش
- ۲- ارائه اطلاعات ارزنده ای از این اشیا و همچنین شیوه تدفین مردگان و معماری و مصالح آرامگاه ها، درباره نظام اجتماعی، باورها، فرهنگ، وضعیت اقتصادی و میزان پیشرفت های فنی جوامع گذشته
- ۳- نقاشی ها و اشیاء کشف شده از غارها منبع ارزشمندی برای مطالعه و شناخت زندگی مردم دوران پیش از تاریخ

قرارداشتن برخی دیگر از آثار تاریخی: بر سینه کوه ها و صخره ها کنده

وجود سنگ نوشته ها، نقش برجسته ها و گوردخمه های متعددی بر دیواره کوه ها و صخره ها در گوشه و کنار ایران به ویژه در فارس، همدان و کرمانشاه، و نمایش گوشه ای از فرهنگ و تمدن کهن ایرانی تپه های باستانی

یکی دیگر از مکان های مهم باستان شناختی

تپه باستانی: هنگامی که در دوره های زمانی مختلف، مردمانی در یک مکان سکونت کنند، قرار گرفتن تدریجی چند لایه باستانی روی هم و تشکیل تپه های باستانی شناسایی و حفاری شمار زیادی از این تپه ها در ایران تاکنون

مراحل کار باستان شناسان

به طور کلی مراحل کار باستان شناسان عبارت است از: شناسایی و کشف، حفاری و استخراج و تنظیم اطلاعات.

الف شناسایی و کشف :

نخستین گام باستان شناسان : شناسایی و کشف مکان ها و مَحوطه های باستانی و تاریخی البته قرارداشتن برخی از آثار و بناهای تاریخی، مانند تخت جمشید و طاق بستان، بر سطح زمین و شناسایی آن به آسانی ، اما قرارگرفتن بخش زیادی از آثار باستانی زیر خاک و یا در اعماق دریاها و رودخانه ها

اقدامات باستان شناسان برای کشف آثار باستانی و تاریخی:

۱. رجوع به کتاب های تاریخی، سفرنامه ها و ... ،
۲. استفاده از ابزارها و فنآوری های جدید و پیشرفته ای مانند پهپادها، رادارها، عکس های هوایی، تصاویر ماهواره ای، روش های الکترو مغناطیسی و سامانه اطلاعات جغرافیایی ، با قابلیت زیاد در نقشه برداری، کشف و بازسازی دقیق مَحْوِطه ها و آثار باستانی ،

پیداشدن برخی از آثار و بناهای تاریخی به صورت: اتفاقی و اغلب در نتیجه فعالیت های کشاورزی

و عمرانی و یا بروز پدیده های طبیعی مانند سیل و زمین لرزه، از دل زمین و جلب توجه باستان شناسان به خود پیدا شدن تعدادی از آثار و بناهای تاریخی کشور عزیزمان ایران: مانند مردان نمکی زنجان و تمدن عظیم جیرفت در استان کرمان به طور تصادفی ؛ کشف برخی از این آثار اتفاقی همانند آثار جیرفت توأم با حفاری های غیرقانونی و قاچاق گسترده آثار ارزشمند باستانی

ب حفاری :

گام دوم فعالیت باستان شناسی: حفاری برای بیرون آوردن و نمایان کردن آثار پنهان شده در دل خاک یکی از مراحل حساس کار باستان شناسان و نیازمند دانش، تجربه و دقت فراوان : حفاری، علت: احتمال وارد شدن آسیب بزرگی به آثار و بناهای تاریخی در حال کاوش با کوچک ترین اشتباه،
مراحل کار باستان شناس در مرحله حفاری: در صورت برخورد باستان شناسان در زمان حفاری و خاک برداری، به بنای تاریخی : نخست مشخص کردن نقشه آن بنا ؛ در صورت برخورد به شیئی: نخست در همان وضعیت عکس برداری از آن و ثبت تمامی مشخصاتش به طور دقیق . سپس بیرون آوردن آن از خاک و ادامه مراحل بعدی تحقیقات، در کارگاه ها و آزمایشگاه های مجهز

پ استخراج و تنظیم اطلاعات :

در این مرحله: بررسی آثار یا بناهای باستانی کشف شده به لحاظ قدمت، مواد و مصالح به کار رفته در آنها و نیز کاربردهایشان، توسط باستان شناسان . علاوه بر این، باستان شناسان با مقایسه آثار و بناهای باستانی در زمان های مختلف، تلاش در جهت درک سیر پیشرفت های فنی، هنری و فرهنگی گذشتگان ؛ آنان همچنین از طریق مقایسه آثار و بناهای باستانی سرزمین ها و تمدن های گوناگون، (چگونگی) مقایسه روابط جوامع گذشته و تأثیرات فرهنگی و اقتصادی آنها بر یکدیگر

تعیین سن آثار باستانی

باستان شناسان برای تاریخ گذاری و تعیین سن آثار باستانی: استفاده از روش های علمی پیشرفته ای مانند روش رادیو کربن و شیوه پیشرفته تری موسوم به "پتاسیم آرگون". در این روش ها کمک از دانش هایی {کدام} چون شیمی، فیزیک، گیاه شناسی و زمین شناسی

موزه ها؛ گنجینه های آثار باستانی

موزه ها: مهم ترین مکان گردآوری، نگهداری، مرمت، مطالعه و نمایش آثار باستانی از جمله بزرگ ترین موزه های ایران: موزه ملی ایران باستان و حفظ و نمایش آثار باستانی ارزشمندی در آن همچنین وجود بسیاری از آثار باستانی گران بهای ایران، در موزه های متعددی در کشورهای مختلف جهان به خصوص موزه های لوور در پاریس، بریتانیا در لندن، آرمیتاژ در سن پترزبورگ روسیه و متروپولیتن در نیویورک

باستان شناسی و تاریخ:

رابطه باستان شناسی و علم تاریخ: دارای ارتباط تنگاتنگی

۱. از یک سو، بهره باستان شناسان از نوشته های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان های باستانی و از سوی دیگر نتایج کاوش های باستان شناسان، منبع ارزشمندی برای تحقیقات مورخان
۲. مطالعه و شناخت دوران بسیار طولانی پیش از تاریخ، عمدتاً متکی به کاوش های باستان شناسی، از این رو، بیشتر اطلاعاتی که تاکنون درباره زندگی انسان و جوامع دوران پیش از تاریخ به دست آمده، حاصل تحقیقات علمی باستان شناسان
۳. کمک باستان شناسی همچنین به مطالعه دوره های تاریخی. کافی نبودن منابع مکتوب برای شناخت کامل این دوره ها، مخصوصاً اوایل آن، از سوی دیگر، بیشتر اطلاعات منابع مکتوب، مربوط به رویدادهای سیاسی و نظامی و شرح اقدامات فرمانروایان؛ بنابر این، کمک بسیار کاوش های باستان شناسی و یافته های علمی باستان شناسان به مورخان برای شناخت بهتر ابعاد مختلف زندگی اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی جوامع دوره های تاریخی.

نمونه سوالات درس سوم

جمله های صحیح و غلط را مشخص کنید

- باستان شناسی، علمی است که هدف آن، شناخت انسان و پژوهش در فرهنگ اوست؟ بله خیر
- شناسایی و کشف آثار باستانی و تاریخی از مراحل حساس علم باستان شناسی به شمار می رود. بله خیر
- مطالعه و شناخت دوران بسیار طولانی پیش از تاریخ، عمدتاً متکی به کاوش های علم باستان شناسی می باشد. ص غ

جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید

- ۱- نقاشی ها و اشیای کشف شده از غارها منبع ارزشمندی برای مطالعه و شناخت زندگی مردمان ..... است.
- ۲- در کشور ما ایران تمدن عظیم ..... به طور تصادفی کشف شد.
- ۳- از مراحل حساس کار باستان شناسان مرحله ..... است.
- ۴- مهم ترین مکان گردآوری، نگهداری، مرمت، مطالعه و نمایش آثار باستانی ..... هستند.

در سئوالات چهار گزینه ای زیر پاسخ صحیح را مشخص کنید

- ۱- آثار به دست آمده از تمدن شهر سوخته متعلق به کدام کشور است؟
الف) مصر ب) یونان پ) ایران ت) عراق
- ۲- موزه ی لوور در کدام شهر قرار دارد؟
الف) پاریس ب) لندن پ) سن پترزبورگ ت) نیویورک
- ۳- مطالعه و شناخت دوران پیش از تاریخ از چه طریقی ممکن است؟
الف) منابع نوشتاری ب) گاه شماری های باقی مانده
- پ) نقشه های تاریخی ت) کاوش های باستان شناسی

به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید

- ۱- در چند قرن اخیر کدام علم جدید نقش مؤثری در مطالعه ی گذشته بشر ایفا کرده است؟
- ۲- بخش زیادی از آثار باستانی که از دید ما مخفی هستند، در کجا ها قرار گرفته اند؟
- ۳- باستان شناسان برای کشف آثار باستانی در مرحله ی اول به کدام منابع مراجعه می کنند؟
- ۴- مرحله ی حفاری در کار باستان شناسی نیازمند داشتن چه مواردی است؟
- ۵- باستان شناسان در مرحله استخراج و تنظیم اطلاعات چه مواردی را مورد بررسی و مطالعه قرار می دهند؟
- ۶- دو مورد از روش های علمی تعیین سن آثار باستانی را نام ببرید؟

به سوالات زیر پاسخ کامل دهید

- ۱- به چه آثاری ((آثار باستانی و تاریخی)) می گویند؟
- ۲- چند مورد متفاوت از مکان های باستانی و تاریخی را نام ببرید؟
- ۳- مورخان از آثار بدست آمده از گورستان ها و آرامگاه ها به چه مطالبی در مورد گذشته ی مردمان و جوامع پی می برند؟
- ۴- باستان شناسان برای کشف آثار باستانی و تاریخی از کدام ابزارها و فناوریهای جدید استفاده می کنند؟
- ۵- آثار و بنا های تاریخی که به صورت اتفاقی نمایان می شوند در نتیجه چه فعالیت هایی نظر باستان شناسان را جلب می کنند؟
- ۶- باستان شناسان با مقایسه ی آثار و بنا های باستانی در زمان های مختلف سعی می کنند چه چیزهایی را درک و توضیح دهند؟
- ۷- معروف ترین و مشهور ترین موزه های جهان را با اسم شهرواقع شده در آن را نام ببرید؟
- ۸- باستان شناسی و علم تاریخ چگونه ارتباط تنگاتنگی با هم دارند؟ شرح دهید؟